

Проф. д-р Дарја Завиршек,
*Претседател на источно-европската
субрегионална Асоцијација на школи
за социјална работа, дел од IASSW*

ДИВНА ЛАКИНСКА – Голем учител и модел во социјалната работа како професија за човековите права: прославување на 70-годишнината од нејзиното раѓање

Професор Дивна Лакинска е значаен пример за бројни генерации на студенти и просветни работници во македонското образование за социјална работа. Кога некој говори за „социјалната работа во Македонија“, истовремено говори за Дивна. Таа е учесник на многу конференции и регионални средби за социјална работа во поранешна Југославија, како и на европско ниво, на кои секогаш зборува за состојбата во својата земја, која ја сака (загрижена за етничките конфликти и економската дестабилизација), за потребите на Институтот за социјална работа, од каде доаѓа (секогаш во потрага по нови книги и загрижена за недостатокот на литература за социјална работа), како и за практиката на социјалните работници во областа, со кои таа е тесно поврзана (полна со приказни, примери и визија).

По етничките војни во доцните 1990-ти, таа е активна за време на повторното воспоставување на бившо-

југословенската мрежа на едукатори во социјалната работа и е силен поддржувач на источно-европската субрегионална Асоцијација на школи за социјална работа (2008).

Како учител, професор и истражувач на полето на социјалната работа, Дивна ја има таа способност истовремено да ги согледа потребите на заедницата и да ги расчлени и разгледува од индивидуална перспектива, потоа истите да ги трансформира на локално и на национално ниво и пак да се сврти кон индивидуалното, за потребите на поединците. Ова е исклучителна доblesт во социјалната работа, која секој не ја поседува. Една од познатите европски теоретичари на социјалната работа, Силвија Стуб Вернасконе (Silvia Staub Bernascone), покажа дека теоријата и праксата во социјалната работа, во најголем дел се поделени меѓу две крајности: или индивидуата е во фокусот на социјалната работа преку индивидуализирани методи на соци-

јалната работа (социјална работа со поединец, советување, индивидуален план за грижа и поддршка), или колективните потреби доминираат и ги превидуваат потребите на поединецот (работа во заедница, развој на заедницата). Во рамките на првата перспектива, потребите на индивидуата се поважни од потребите на заедницата, додека во втората перспектива колективот е важен од поединецот. Индивидуалните потреби се подредени на благосостојбата на колективот. Согласно старата мода „методологијата на студената војна“, може да се каже дека по Втората светска војна индивидуалниот фокус е доминантен во капиталистичките земји, додека фокусот на заедницата е доминантен во размислите за социјалната работа за време на државниот социјализам.

Ова е најдобро опишано од Моник Екман (Monique Eckmann) која дојде во Словенија во 1988 година за време на Конференцијата на Европското здружение на училишта за социјална работа, чиј домаќин беше Школата за социјални работници при Универзитетот во Љубљана. Дивна, исто така, присуствуваше на Конференцијата и е препозната како една од водечките лица меѓу пионерите во професионализацијата на социјалната работа во Југославија, како единствена социјалистичка земја со формално образование за социјална работа, воспоставено во 1952 година. Нашата колешка Моник, која доаѓа од школа за социјална работа од француско говорно подрачје во Швајцарија, ја сподели со мене нејзината дилема во однос на индивидуалистичката и колективистичката традиција на

социјалната работа во различни делови од Европа: „Беше многу чудно за нас, кои на конференција доаѓаме од Запад, во социјалистичка земја, и кои очекувавме да го споделиме со вас нашиот нов ентузијазам и порив за колективно дејствување и враќање назад кон идејата за благосостојба на заедницата, наспроти фокусираноста само на поединецот. Но, југословенските професори по социјална работа беа против тоа. Ние тврдевме: „Работата во заедницата е вистинската работа!“ А, тие рекоа: „Не, работата со поединец е вистинската социјална работа и треба да се практикува.“

Во тоа време никој од говорниците не сфати колку е силно влијанието на политичките и социјалните контексти и колку тие влијаат врз концептите кои се, или треба да се развиваат во образованието за социјална работа. За професорите по социјална работа од Југославија кои беа принудени да го стават приоритетот на заедницата, наспроти поединецот, промената кон повеќе индивидуалистичко размислување беше радикален чекор кој не беше добро прифатен од страна на комунистичкото раководство. За колегите од западните земји, промената кон заедницата, исто така, беше радикален потег, бидејќи во високо индивидуализираното западно општество беа заборавени потребите на колективот.

Професор Дивна знаеше дека не се работи за „или ова – или тоа“ размислување, но дека „и-и“ перспективата мора да се користи во социјалната работа, ако сакаме да одговориме на потребите и желбите на луѓето, а поединецот, кој е дел од заедницата (се-

мејството, локалната заедница, во национален контекст), е еднакво важен како и заедницата која се состои од различни луѓе, со различни потреби и искуства во животот. Затоа, таа не е само професор по социјална работа во локален контекст, туку секогаш е меѓународно ориентирана и личност со широки размислувања која сака да ја сфати секојдневната реалност на поедини луѓе. Токму тоа е суштинската доблест на праксата на социјалната работа и социјалната работа како научна дисциплина!

Оттука и не е изненадување што токму Дивна безрезервно ме поддржа во 2004 година, кога ја споделив со неа својата страст за историјата на социјалната работа во Југославија и се обидов да пронајдам објаснување зошто комунистичкото раководство толку рано во 1950-тите препозна потреба за воспоставување на образование за социјалната работа. Таа ми даде некои упатства зошто, и каде да го барам одговорот. Дивна не само што ја поддржа мојата идеја за развивање на „Историја на социјалната работа во Југославија“, туку таа и го увиде големото значење за пишување на оваа, по сè единствена социјална историја на една професија. Како личност која е родена во 1941 година, ми посочи свои роднини, социјални работници, и ми укажа на тоа како луѓето биле одбирани за преземање на важни места во првите социјално-заштитни институции. Пред сè, тие требаше да бидат партизани, лојални и добро организирани лица кои веќе се истакнале со вештини за работа во заедницата, со работниците кои имале потреба за време, или не-

посредно по војната. На многумина од нив им е понудено да се стекнат со образование за социјална работа, дури и ако им недостасува претходно образование. Кога ми кажа за ова, можев да го препознаам истиот модел во петте републики низ Југославија кои воспоставија школи за социјална работа, една по друга, во текот на 1950-тите.

Дивна е еден од пионерите, едукатори во социјалната работа, кои искрено и рефлексивно посочија на мешањето на политичките интереси во професионалното образование, и дека е невозможно да се постави линијата помеѓу политичкото и професионалното. Таа е посветен учител, но никогаш не и наивен следбеник на политичките елити и никогаш не е помеѓу оние кои ги идеализираат раните денови на образованието за социјална работа во Југославија, без, притоа, да бидат во можност да ги увидат нејзините дисциплински намери во новосоздадената земја. Дивна увиде дека социјалната работа секогаш беше користена од страна на политичките елити за контрола и дисциплина на луѓето, како и за извршување на „целите на социјалната политика“ (како што тоа се случува денес). Но, истовремено, социјалните работници имаат многу автономија во рамките на определена интерперсонална професионална практика.

Оттука, таа направи големи напори во 2007 година, кога Институтот за социјална работа во Скопје славеше 50-годишнина од образованието на социјалните работници, да ја покани првата генерација на социјални работници, како и некои професори по социјална работа, со цел да бидат ин-

тервјуирани, за наративната историја да не падне во заборава. Едно од заедничките искуства на македонските социјални работници кое може да биде споредено со искуството на социјалните работници од Италија до САД, е дека во минатото, за разлика од денес, социјалните работници располагаа со поголеми финансиски средства кои ги дистрибуираа до луѓето.

Во тоа време, неолиберализмот во Македонија, исто така, влегува во својата најексплоративна фаза, во која е и денес, и која е широко расправана во социјалната работа. Парадоксално, педесетгодишната европска поделба во два спротивставени политички и економски системи на капитализам и комунизам, значајно влијае врз развојот на европската држава на благосостојба и професионална социјална работа. Оваа политичка поделба е една од причините за социјална стабилност и безбедност на поголемиот дел од европската популација. Ким Лејн Шепел (Kim Lane Scheppele) тврди дека периодот на општествена благосостојба и ограничена експлоатација на луѓе е единствено можен само кога капитализмот и комунизмот коегзистираат. Западните општества ја контролираат својата капиталистичка експлоатација со цел да го одбегнат обвинувањето дека се полош политички систем од комунистичкиот. Кога комунизмот и државниот социјализам пропаднаа, се изгуби потребата за докажување и „моќниот капитализам“, еднаш опишан од страна на Ноам Чомски, ја стекна својата власт. Од падот на Берлинскиот ѕид и распаѓањето на Советскиот Сојуз и Југославија, кога на европскиот либе-

рализам му недостасуваше конкуренција од друг политички систем, започна да се промовира бруталната конкурентност, зголемувањето на неолибералната работна идеологија и почнаа да се реорганизираат државните институции (министерства, социјални и образовни институции, вклучувајќи ги универзитетите), со цел да ѝ служат на приватната, наспроти јавна сфера. Овој процес, сфатен како неолиберализам, значително ја трансформира социјалната работа и социјалната политика во Европа. Ова последователно резултира со масовна невработеност на младите и постари луѓе, флексибилни вработувања, феномен на „вработени сиромашни“, експлоатација на работниците и приватизација на јавниот сектор во регионот. Миграцијата од посиромашните земји во Европа, кон економски побогатите земји, се зголемува и извозот на работни места од поразвиените европски земји кон посиромашните, стана секојдневна реалност.

Последиците од тоа се пораст на сиромаштијата и социјалните нееднакости низ цела Европа, а елементи на „социјалниот дарвинизам“ се враќаат онака како богатите и моќните стануваат сè побогати, додека сиромашните се отпишуваат, нивната депривација е индивидуализирана, а понекогаш и казнета. Во 2010 и 2011 година сме сведоци на масовни протести на работниците, студентите и синдикатите во различни земји низ Европа, како една манифестација на реакции на овие процеси. Постојат очигледни процеси на повлекување на јавната одговорност, преминување на јавните заштеди во приватни раце и намалувања во дома-

нот на социјалната политика што неизбежно ја скусува благосостојбата и човековите права.

Критичките истражувачи во социјалната работа и социјалната политика различно ги опишуваат неодамнешните трендови, како што се: од социјална помош, кон работна поддршка, од социјално заштитна мрежа, кон недостаток на ресурси; од улични социјални работници, до бирократ и имплементатор на социјална политика; од управување со ресурси, до управување со луѓе; од права на социјална заштита, до криминализација на сиромашните; од структурно разбирање на нееднаквостите, до индивидуализација на одговорноста за сиромаштијата, болеста и староста; од социјално заштитни активности на државата, до политики и практики насочени кон заштита на социјалното; од добредојде на имигрантската работна сила, до систем со граници и контрола, центри за притвор и политики на депортација, познати како „тврдината Европа“; од детска заштита и заштита на старите на ниво на заедницата, до феноменот на „синцири на заштита“, каде младите мигранти се грижат за старите лица во други земји, додека оние кои остануваат дома, се грижат за децата кои тие ги оставаат; од секуларно-базирана социјална работа, кон повторно воведување на религиозни социјални услуги.

Еден од заедничките интереси кои Дивна и Јас ги делиме е истражувањето во социјалната работа за Ромите, една еднајранливите и најдискриминираните групи во Источна Европа. Таа ги проучува нивните животни услови и форми на интеграција. Но, дури и доброна-

мерната интеграција станува спорен термин. „Како Јас можам да се интегрирам во неинтегрирано општество?“, праша еден млад човек. И како да се проучува економската, социјалната и симболичката поделеност помеѓу „ние“ и „тие“, кога некој гледа на животот од перспектива на „Шутка“ - една од најголемите ромски населби во Европа, лоцирана во Скопје. Луѓето од „Шутка“ се вклучени во различни економски и социјални интеракции со не-Ромите кои живеат во главниот град, но сепак, постои очигледно издвојување на ромската заедница - големиот отпад на еден од влезовите во „Шутка“. Големите простор овозможува „Шутка“ да ја населат голем број луѓе (луѓе од различни ромски групи), симболично скоро во услови на потчовечко достоинство и нечистотија. Онаму каде завршува ѓубриштето, започнува „Шутка“, што е слично како и во Словенија: онаму каде завршува патот и електричната енергија, ромската заедница почнува да егзистира.

За овие состојби, потребно е критичко око, бидејќи долготата историја на исклучување мора да биде конфронтрана и надмината од страна на социјалните работници и други лица. Долги часови Дивна и Јас разговаравме за овие прашања и за интервенциите во социјалната работа и формите на поддршка.

Таа остана верна на нејзината професија и нејзината ориентација, и наспроти другите работи се потруди нови генерации на едукатори во социјалната работа, како на пример мојата колешка Сузана Борнарова, да ја продолжат нејзината работа во борбата за

заштита на маргинализираните и под-
редените.

Дивна живееше и работеше во општество во кое времето, местото, работата и иднината беа прилично предвидливи и безбедни. Денес, таа и сите ние, живееме во општество во кое

веќе не се знае што ќе се случи со системот за социјална заштита, здравството, екологијата и нашите работни места. Но, стабилноста во несигурниот живот доаѓа од големите луѓе и значајни примери. Дивна останува пример и наш учител. Живеј долго драга пријателке и да се видиме наскоро!

Превод од англиски:
доц. д-р Светлана Трбојевиќ